

WSOY

HEIKKI TUOMINEN

**KUOKKA
JA
KANNEL**

Heikki
Turunen

Kuokka
ja
kannel

I

ROMAANI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© HEIKKI TURUNEN JA WSOY 2016

ISBN 978-951-0-42004-1

PAINETTU EU:SSA

LAATOKAN KARJALAN ORTODOKSIEVAKOISTA
KERTOVAN KAKSOISROMAANIN 1. OSA

MANJA,
KARJALAN TYTÄR

Tie Karjalaan

1

Lääninrajalta itään kotimaakunnalle leimallinen vaarojen aallokko alkoi tyyntyä. Vaaroja toki riitti, mutta ne loivenivat pehmeäpiirteisiksi selkosiksi. Kyläasutusta ja vastaantulijoita oli vasta Vegaruksessa – lautareunaisissa rattaissa mustanpuhuva partaukko, isomekkoinen huivipääeukko ja liuta jurosti katsovia lapsia. Muutoin ainoa ihmiselämän merkki peninkulmien taipaleella oli jokunen kaskisavun riepale taivaanrannalla ja kesäksi pysähtynyt puusavotta. Ääretön metsien, soiden ja virtojen maa, manussaan jäkälänhallava sydänmaan leima, huokui autiutta. Suopursun ja rahkasammalen happamalle lemahtavien soiden perällä siinteli matalarantaisia erämaajärviä raukeasti vilkkuvin päivänsiltoin. Naavankarvaisista havutureikoista kiilsivät syvänmustia lampia kuin väijyviä silmiä, majava näkyi kaataneen haavan puronsuun yli. Kuusikon kolosta pilkotti aarnihonka, järkähtämättä tuulissa seisova kilpikaarnainen puutorni. Kelonkuve näreikön hämärässä kummaili silmissä aaveena, tuulenkaadon juurakko hyökkäsi karhuna. Autereissa värjyvä ylämaa tuntui olevan lähellä, mutta se pakeni edellä metsäkumpareen taa eikä sitä näkynyt missään. Varmaan hän houri – niin ikävä Annia.

Venäjän lähestyminen jotenkin tuntui palonkitkuisessa ilmassa koko ajan.

Ägläjärven risteyksessä hän laskeutui pyöränselästä, katsoi rinteeltä varjopaikan, laittoi kiväärin puuta vasten ja istui lahontyvelle evästelemään, janottikin. Arvioidakseen jäljellä olevan matkan pituuden hän otti kartan ja levitti eteensä. Tupakan kellastama etusormi seurasi tieviivaa pitäjän kaakkoiskulmalle, missä itäraja teki hauskan äkkimutkan sulkien kolme suomalaiskylää ihmisjalkaa muistuttavaan pohjukkaan Venäjän sisälle. Vielä kuusi peninkulmaa, hän huoahhti, läiskäisi paarman käsi-varrelta. Vaaleapäinen suonikas nuorimies ahavoitunein hienkiiltävin kasvoin ja saapashousuissa, kiikarein ja karttalaukuin. Harmaa sotaväen kesäpusero, messinkisin karhunapein ja vihrein pantakauluksin, oli auki, klubiaski rintataskussa, hihat käärittynä kyynärpäihin. Hänessä oli jotain varuillaan olevaa, katse useimmiten siellä, missä viita oli sakein, metsänvarjo syvin.

Hän maisteli mielessään rajamutkan eteläisimmän kylän nimeä: Hirsylä... Siinä tuntui olevan jotain vaaleaa ja pehmoista kuin tytössä, joka saattoi perillä vuottaa häntä. Ensitapaamista kuvitellessa ilme hiukan pehmeni, hän kohensi vaistomaisesti ryhtiään, laittoi sinikokardista suikkaa enemmän kallelleen ja sipaisi vaaleiksi kesineitä kulmakarvojaan miettien olisiko asiallinen, leikkisä vai runollinen. Oksanrisahdus havutureikossa sai hänet kurottumaan äkkiliikkeellä kohti kivääriä, leuat lakkasivat rutuuttamasta leipäkorppua. Mutta vain hyttysset innitti ja paarimat surahteli, kesäinen salo korahti korpin äänellä. Haavanlehdet värisivät hermostuneesti muutoin liikkumattomassa metsänrinnassa.

Sellaisena pitäjä, Viipurin läänin pohjoisin ja suurin, jatkui Suojärven pohjoispäähän, josta oli rajalle enää pari peninkulmaa. Senlevyiselle, kehämäiselle kahta rinnakkaista parinkymmenen kilometrin pituisia järveä kiertä-

välle alueelle, oli kuitenkin keskittynyt valtaosa sen asutuksesta. Hän näki siitä läheltä vain Varpakylän pogostan ja Leppäniemen, jossa piti ilmoittautuman Suojärven rajakomppaniaan ja yöpyä kasarmilla. Outo tarve, kuin pakko kirjautua hengessä kreikanuskon valtakuntaan, veti hänet matkan varrella kalmistoon. Kirkkovanhuksen tornissa kiitelti pieni kultasipuli, ristin kolmesta poikki-pienasta ylin ja alin olivat lyhyempiä, alin vinossa. Tapulin luukuista näkyvien kirkonkellojen kalahtelussa oli iloinen sointi, vaikka ne taisi olla sanomakellot. Hän seisoksi kalmalaudan peittämällä haudoilla ja krobujen, vainajien sielunasuntojen luona toistellen puoliääneen niiden värisyttäviä karjalaisnimiä: Marfa Serafima Ploigu, Ivan Terentei Schemeikka, Uljana Onusfrius Borokka, Vassa Sinaida Bomba, Jegor Fedotta Ljokkoi...

Erään hautamökin edessä oli lintujen nokkimia ruuantähteitä puukupissa, nimettömässä valurautaristissä kohokirjaimin: »Ei rakkaus koskaan kuole.»

Lauantaiaamuna matka jatkui Suojärven idänpuoleisten kylien halki etelään. Kuikkaniemestä tie johti uuden junaradan yli Parkinselkään. Kokkoniemeen osoittava tienviitta houkutteli oikaisemaan rajalle Suuren ja Pienen Pyhjäjärven välistä luikertelevaa tientapaista. Kaipaa ja Suvilahti näkyivät savua tupruttavina tehtaanniippuina auringossa vilkkuvan salmen ja Välikylän matalien metsävaarojen takana, kun hän polkea junanasi harmaan kyläpahasen halki eteenpäin. Itään antavalla aukealla kaskirinteellä hän laskeutui pyöränselästä katsomaan kartasta, missä oli. Punertavaksi poutineesta matalasta rukiinhaivenesta alarinteellä törrötti kiiltävänmustia palokantoja. Heinäväki tienvarsiniityllä – miehillä lierihatut ja tummat liivit, naisilla pitkät mekot ja leuan alta sidotut vaaleat huivit – töllisteli tien-

kulkijaa epäluuloisesti. Erään miehen kupeella välkähti aseenniippu.

Todettuaan kartasta olevansa jalanmuotoisen rajamutkan nilkassa lähellä tullia hän tajusi: katsoessaan tuskin kilometrisen kaskirinteen alla mustana romottavaa kuusikkoseinämaa hän katsoi Venäjän länsireunaa. Varti-joita ei näkynyt, mutta heitä väijyi rajan kahden puolen hyvinkin lähellä. Hän sen tiesi jos ken: joen tai lammenrannan ollessa rajana sen huomasi, mutta maarajan saattoi havaita paikoin vain vartijoiden polku-urista. Rajalinjan ollessa aukaisematta siitä eteenpäin olisi paikoin vaikea saada selkoa, missä Suomen räpäle loppui ja alkoi pohjoiskalotin toisella puolella Alaskan salmiin päättyvä Sosialististen neuvostotasavaltojen liitto.

Käsi hiukan vavahti, kun hän kiinnitti kompassin ran-teeseen. Katse kierteli näköpiirin laajuisena vaakatasona lojuvassa, ilmanrannalla päivänsavuihin himmentyvässä kuhmuraisessa puuvaltameressä. Tiedustelutietojen mukaan se kätki syvyiksiinsä joukoittain bolsevikisotilaita ja Suomesta paenneita punakaartilaisia, mutta se levittäytyi ja katosi niin Vienanlahden kuin Moskovan suunnalla häämöttävien punertavien kumpupilvien alle ilman merkkiäkään ihmisestä.

Matkamiestä väristi: tuonneko hänen oli työntyminen, yksityisomistuksen ja Jumalan kieltäneen epäluuloisen jättivaltion saartamaan umpipussiin. Mahtoiko hän tehdä kovin viisaasti toimiessaan sinne edeltä menneen varti-jaystävän toiveiden mukaan. Hän oli lukenut tämän maa-nittelukirjeen niin monesti, että muisti osia ulkoa:

»Jätä hyvä mies se Savo, tule Karjalaan. Suokorpi vilisee ryssää ja karhua, mutta siitähän sinä rajasusi pidätkin. Kaunottaria suorastaan tyrkyllä. Tytölle on täällä kunniasia kulkea muualta olevan miehen kanssa, naapurinpoika

käsi puolella häpeä, vaikka olisi rikas ja komea. Tyttöystäväni sisko esimerkiksi, eräs Tumanoffin Outi, on kuin luotu sulle. Samallinen runoja lukeva hönttikin. Sinisilmä isotissinen liinatukka (jostain syystä naisihanne täällä on vaalea). Bolsevikkien ampuman opettajan tytär muuten.»

Hiirihaukka äänsi kimeästi savuntuhruisen taivaan korkeuksissa. Kaukaa menosuunnasta, luultavasti tietyömaalta, kuuluva räjähdys vavahdutti sinertävässä udussa uinuvaa maanpiiriä kuin sotapommi, kaiku kiiri salossa. Tuulensuojaiselle rinteelle paistavassa auringossa oli jotain poltteisesti läimähtävää, ukkosta enteilevää.

2

Aurinko, oudon iso ja punainen, lähestyi Posuadan malkakattoja ja kaivonkurkia. Moninverroin suurempi kylä Suomen puoleisilla rantakunnailla eli sen kajossa hikisen heinäpäivän ehtoota. Horsmareunaisilla pajukoisilla niityillä talorykelmien keskellä, illan viileydessä tiivistyneen, saunansavujen sekaisen usvakaton alla oli tuoreenvihreitä heinäkykkösiä, pielestä vasten hankoja ja haravia. Ojakärsämön ja kuminan sekaisen kasteisen niitoksen ja koivunlehden hajuihin laiska tuulenviri sotki vanamon makeita lemahduksia. Yöksi hakaan laskettujen nurmea hamuavien hevosten häntiä huiski taloja erottavien riukuaitojen takana. Karjankellot kalahteli saniaislehtoien siimeksessä, leppäveräjillä mölisi juottovasikoita. Juhannusrukiin ävärtä niittelevä Hyykyn pappa, tuohisessa lippalakissaan ja pitkähelmaisessa pellavapaidassa, tunnisti koivikkohaassa kaikuvasta karjankutsusta Kajoksisen vanhanemännän äänen. »Tugu tugu tugu... tulgoa iäreh, tulgua, ptruu-uuu...»

KUOKKA JA KANNEL

HEIKKI TURUNEN

Kauan odotettu ortodoksievakkojen tarina

Kuokka ja kannel, Laatokan Karjalan ortodoksievakoista kertovan kaksoisromaanin ensimmäinen osa, korvaa näihin päiviin hellityn myytin runon ja laulun ja kanteleen kotimaasta totuudella, joka on ankara ja hurja, vaan ei välttämättä sen runottomampi eikä vähemmän kaunis.

Suuren evakkoeepoksen ensimmäisessä osassa Suomi on vasta itsenäistynyt. Hyrsylän mutkassa elävä Malanja, iloluontoisen sepän uskovainen vaimo, mielistyy äkisti nuoreen rajavartijaan. Siitä alkaa Kristuksen ja ihmisen, hyvän ja pahan taistelu herkässä ortodoksisielussa. Samaan aikaan koko pitjä aloittaa kirvein ja kuokin taistelun pääsystä kehityksessä muun maan rinnalle.

Kuokka ja kannel on osa Suomen tasavallan syntytarinaa, suuri kertomus Karjalan evakoista.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789510 42004 1

84.2

ISBN 978-951-0-42004-1

PÄÄLLYS PEKKA LOIRI